

ANO Attīstības programmas Latvijā 2002. gada pētījums par cilvēkdrošību. Metodoloģija

2002. gada pētījums par cilvēkdrošību ir uz aptauju balstīts pētījums, ko ANO Attīstības programma Latvijā pasūtīja, lai iegūtu statistiski nozīmīgu informāciju par to, kādi faktori Latvijas iedzīvotājiem veicina vai sargā drošības sajūtu. Pētījuma nolūks bija arī noskaidrot, kādi bailu un bažu iemesli viņiem pašlaik ir visaktuālākie un kādas nopietnas sekas rada dzīve ar paaugstinātu nedrošības sajūtu.

Respondentu kopas veidošana

Pētījuma respondenti ir tūkstotis cilvēku, ko stratificēti un randomizēti (slāņoti un “nejausināti”) atlasīja no Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem vecumā virs 18 gadiem. Respondentu sastāvs precīzi atspoguļo Latvijas pieaugušo iedzīvotāju sastāvu pēc dzimuma, vecuma, ģimenes stāvokļa, izglītības, tautības, nodarbinātības statusa, subjektīvā vērtējuma par savu materiālo stāvokli un cilvēka paša norādītā ienākumu līmeņa, reliģiskās piederības, dzīvesvietas tipa un reģiona (pēc jaunākajiem statistikas datiem par Latvijas iedzīvotājiem). To, no kādām dzīvesvietām respondentus ņemt, izšķīra pēc randomizētās rotācijas metodes, kas nodrošina nejaušību.

Aptaujas veikšanas laiks

2002. gada septembris

Aptaujas metode

Respondentus aptaujāja latviski vai krieviski, katru viņa dzīvesvietā. Aptauja bija divdaļīga. Vienā daļā bija tieša, personiska intervija, kurā respondenti uz jautājumiem atbildēja atklāti. Otrā daļā respondentus lūdza uz dažiem jautājumiem atbildēt rakstiski, konfidenciāli. Šo jautājumu mērķis bija noskaidrot, ar kādiem negatīviem pārdzīvojumiem un notikumiem respondenti sastapušies vai sastopas, kādus līdzekļus viņi izmanto, lai tiktu galā ar grūtībām, un vai viņiem ir trauksmes vai depresijas simptomi.

Katru respondentu aptaujāja

- 1) par savu apmierinātību ar dzīvi;
 - 2) par veselības stāvokli paša vērtējumā;
 - 3) par uzticēšanos citiem;
 - 4) par to, cik viņš jūtas savas dzīves noteicējs.
- Respondentu lūdza arī izteikties,
- 5) par ko vispārīgu viņš visvairāk baidās (no 31 iespējama bažu iemesla, sk. 2.3. logu);
 - 6) par ko viņš visvairāk baidās personiskajā dzīvē (no 32 iespējamībām, sk. 2.2. logu);
 - 7) kādā līmenī, viņaprāt, vislabāk nodrošināties pret 32 iespējamiem vispārīgiem draudiem (pašam, kopā ar citiem, valdības līmenī vai starptautiskā līmenī);
 - 8) kuru draudu mazināšanos, viņaprāt, pašam vai kopā ar citiem ir iespējams veicināt (no 31 iespējama drauda, sk. 1.9. logu);
 - 9) kādi trīs draudi viņu satrauc visvairāk;
 - 10) kādas trīs lietas viņam visvairāk palielina drošības sajūtu;
 - 11) * kādus stresu izraisošus notikumus viņš piedzīvojis pagājušā gada laikā;
 - 12) ar kādām metodēm bērnībā viņu audzinājuši vecāki vai aizbildņi;
 - 13) cik bieži viņš pēdējā gada laikā ģimenē piedzīvojis sešus nosauktus negatīvos notikumus;
 - 14) cik bieži viņš pēdējā gada laikā piedzīvojis sešus nosauktus negatīvos notikumus ārpus ģimenes;
 - 15) cik bieži viņam pēdējos sešos mēnešos bijuši dažādi negatīvi pārdzīvojumi vai notikumi (minēti 24 pārdzīvojumi un notikumi);
 - 16) kādus paņēmienus (no 31) viņš izmanto, lai tiktu galā ar grūtībām, un cik bieži;
 - 17) kādas trīs lietas viņš darījis, lai vairotu savu vai tuvinieku personīgo drošību;
 - 18) kam viņš grūtībās lūgtu palīdzību (7 nosaukti drošības gādnieku veidi jāsarindo pēc nozīmības);
 - 19) kurus no 17 nosauktiem rīcības veidiem viņš pēdējā gadā izmantojis, lai palielinātu savu drošības līmeni;
 - 20) kuri no 15 faktoriem palīdzējuši tikt galā ar grūtībām.
- * Par jautājumiem kursīvā respondenti atbildēja konfidenciāli.

5., 6., 7. un 8. sadaļa atvedinātas no septiņiem drošības aspektiem, kas definēti ANO Attīstības programmas 1994. gada Pārskatā par tautas attīstību pasaulē un

Respondentu un visu iedzīvotāju sastāvs dažādos aspektos, %

Aspekts, pazīme	Respondentiem	Visiem iedzīvotājiem
Dzimums		
Vīrieši	46	46
Sievietes	54	54
Vecums, gadi		
18 – 24	12	13
25 – 39	28	29
40 – 54	26	28
55 – 64	17	17
65 – 74	17	13
Tautība		
Latvieši	57	58
Nelatvieši	43	42
Reģionālā piederība		
Rīga	33	32
Vidzeme	23	23
Kurzeme	14	14
Zemgale	15	15
Latgale	15	16
Pilsonība		
LR pilsoņi	76	77
Nepilsoņi	24	23

plašāk izvērsti “Cilvēkdrošības rādītāju metodoloģijā” (*Vitosha Research*, Sofia, 2002). Tie nedaudz koriģēti atbilstoši Latvijas apstākļiem (sk. 2.1. logu).

Respondentiem lūdza apdraudētības sajūtu, ko rada katrs bažu iemesls, novērtēt ar punktiem no 1 (“Nemaz nebaidos”) līdz 4 (“Ļoti baidos”). Vēlāk pēc šiem vērtējumiem aprēķināja, kāda ir visu respondentu vidējā apdraudētības sajūtas pakāpe un kāds procents respondentu savu apdraudētības sajūtu novērtējis ar 3. vai 4. pakāpi – “Nedaudz baidos” vai “Ļoti baidos”. Šādi iegūtos rādītājus analizēja arī kopsakarā ar respondentu vecumu, ienākumu līmeni utt.

Lai būtu labāka pārskatāmība, bažu iemeslus iedalīja divās plašās kategorijās: 31 vispārīgs bažu iemesls un 32 bažu iemesli, kas attiecas uz personisko dzīvi.

Šīs divas kategorijas nav pilnīgi salīdzināmas, jo vairāki vispārīgie bažu iemesli, piemēram, kaitīgo atkritumu izgāztuves Latvijā, skar daudzu indivīdu personisko dzīvi, bet daudzi vispārīgie bažu iemesli, piemēram, saindēšanās ar pārtiku, kā personiskie bažu iemesli neparādās.

Par pētījumu

Pārskatā cilvēku priekšstati par savu drošību un viņu faktiskā drošība novērtēti, papildus izmantojot konstatējumus, kas gūti citos pētījumos, intervijās un piemēripētēs, kā arī Tieslietu ministrijas pasūtītājā pētījumā “Attieksme pret atsevišķiem ar integrāciju saistītiem jautājumiem” (Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs, 2002). **Pārskats** balstīts uz visu minēto avotu datiem. Šie avoti kopā ataino, cik droši jūtas Latvijas iedzīvotāji, un dod iespēju saskatīt, kuras parādības un personiskās īpašības viņiem ir nozīmīgākie *drošumspējas* faktori.

Pētījuma aptaujā nebija ietverti tādi vispārīgi jautājumi kā, piemēram, “Cik droši jūs jūtaties?”, jo pētniecības nolūkiem tie nav ieteicami. Respondenti tādus jautājumus var ļoti dažādi saprast, tāpēc rezultāti, ko dotu atbildes uz tiem, varētu būt neprecīzi.

Pētījumu veica socioloģisko pētījumu firma “Latvijas fakti”. Aptauja notika 2002. gada septembrī, nepilnu mēnesi pirms Saeimas vēlēšanām. Jādomā, ka respondentu priekšstatus cilvēkdrošības jautājumā bija ietekmējusi arī vēlēšanu kampaņas tematika.

Par turpmākajiem pētījumiem

ANO Attīstības programmas 1994. gada Pārskatā par tautas attīstību pasaulē (*UNDP Human Development Report 1994*) ierosināts izstrādāt tautas attīstības indeksam līdzīgu objektīvu rādītāju, kas skaitliski raksturotu cilvēkdrošības stāvokli attiecīgajā valstī. Tautas attīstības indeksu, ko par dažādām valstīm publicē gadskārtējos pārskatos par tautas attīstību pasaulē (sk. pielikumu “Īss apskats par tautas attīstību Latvijā”), rēķina pēc trim mērāmiem lielumiem: iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju, vidējais paredzamais mūža ilgums un skolu apmeklētāju īpatsvars.

Pašlaik, kad top šis **Pārskats**, nekāds cilvēkdrošības rādītājs, kuru varētu likt līdzās tautas attīstības indeksam, vēl nav izstrādāts. Grūtības rada tas, ka visās zemēs un kultūrās nav vienādi priekšstati par to, kādi ir draudi un cik tie katrs svarīgi. Taču pētnieki visā pasaulē turpina strādāt pie skaitliska cilvēkdrošības rādītāja izveides.

Pētījums sniedza vienu no pašiem pirmajiem dziļākajiem ieskatiem par cilvēkdrošību Latvijā. Pēc diviem gadiem, kad Latvijas attīstībā būs noticis tik nozīmīgs pavērsiens kā iestāšanās Eiropas Savienībā un NATO, šādu pētījumu derētu atkārtot. Aptaujā varētu ietvert papildu jautājumus, kas dotu iespēju noteikt, kā mainījusies dažādu drošumspējas faktoru aktualitāte, dziļāk izpētīt indivīdu personiskās drošumstratēģijas, kā arī iegūt papildu datus par indivīdu, sabiedrisko tīklu un valsts kopīgajiem centieniem novērst nedrošības un nedrošības sajūtas avotus.

ANO Attīstības programmas Latvijā 2002. gada pētījuma par cilvēkdrošību rezultātus un datus SPSS formātā sk. <http://www.un.lv>.